

Romantickí literáti alebo revolucionári?

**Petőfiho, Jókaiho a Vörösmartyho jubilejné slávnosti v Rimavskej Sobote, Lučenci, Banskej Bystrici a vo Zvolene koncom 19.
a začiatkom 20. storočia**

ALICA KURHAJCOVÁ

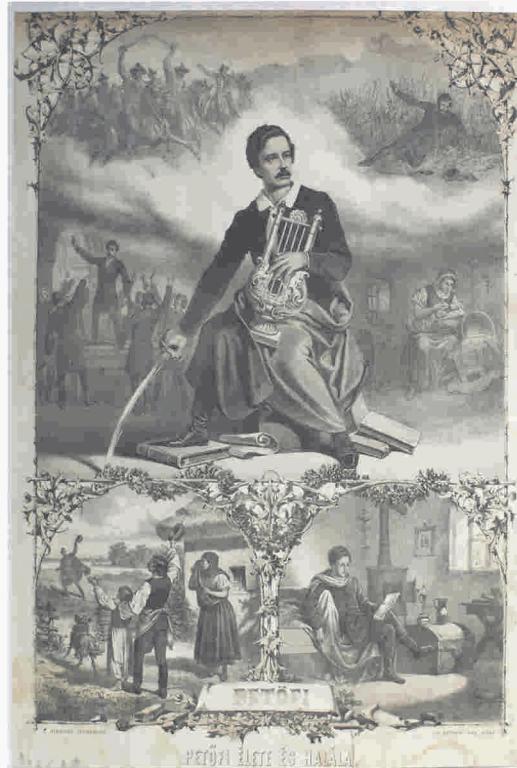
Verejný priestor miest v Uhorsku sa v období dualizmu zmenil na arénu svet-ských slávností, ktorými sa dominantne prezentoval uhorsko-maďarský národný prí-beh. Táto komemoračná prax, pod ktorú sa podpísal charakter uhorskej národnost-nej politiky, bola citeľná nielen na verejných priestranstvách župných a regionálnych mestských centier, ktoré zasahovali do etnicky maďarskej, resp. maďarsko-sloven-skej oblasti (Rimavská Sobota, Lučenec), ale aj na tých, nachádzajúcich sa v prevaž-ne slovenskej Zvolenskej župe (Banská Bystrica, Zvolen). Paralelne so zintenzívne-ním maďarizačnej politiky uhorských vlád v poslednom desaťročí 19. a na začiatku 20. storočia pribúdali ku každoročne oslavovaným dynastickým a národným (aj neoficiálnym) sviatkom pamätné dni okrúhlych výročí významných uhorských, naj-mä však maďarských osobností – štátnikov,¹ vodcov protihabsburských povstaní, ale aj popredných umelcov, ktorí sa svojou tvorbou a neraz aj aktívnym angažovaním sa v národnodemancipačnom hnutí zaslúžili o pozdvihnutie kultúry svojho národa. Prí-klad jubilejných osláv maďarských spisovateľov a básnikov Sándora Petőfih, Móra Jókaiho a Mihálya Vörösmartyho ukazuje, že význam osláv nespočíval iba v uctení si ich celoživotného diela a zásluh na poli národných záujmov, ale aj v tom, že osla-vy propagovali ich postoje, hodnoty a myšlienky. A v prípade, že oslavovaní v čase pripomínania si ich výročí už nežili, darovali im oslavys nesmrteľnosť a pozdvihli ich do panteónu národných velikánov a hrdinov. Ak zoberieme do úvahy aj národnos-t-ný profil tej-ktorej lokality, môže sa vynoriť aj otázka: Aké zámery sledovali orga-nizátori takýchto osláv? Preto nás bude zaujímať nielen to, ako oslavys prezentova-li spomenutých maďarských literátorov – či ako romantických literátorov alebo ako za-pálených účastníkov uhorsko-maďarskej revolúcie rokov 1848/49, ale aj to, ako ich recipovali a oslavovali v etnicky prevažne maďarskom a ako v prevažne slovenskom mestskom prostredí.

¹ Bližšie o oslavách storočnice narodenia L. Kossutha, I. Széchenyiho a F. Deáka: KURHAJCOVÁ, Alicia: Pamäť a oslavys storočníc „génia národa”, „najväčšieho Maďara” a „mudreca vlasti” v mestách Zvolenskej, Novohradskej a Gemersko-malohontskej župy. In: *Historický časopis*, roč. 61, 2013, č. 3. - Bratislava : Historický ústav SAV, 2013. s. 467-485.

Obrazy spisovateľov a básnikov

Básnici a spisovatelia ako Sándor Petőfi (1823 – 1849), Mór Jókai (1825 – 1904) či Mihály Vörösmarty (1800 – 1855) boli v 19. storočí (a dodnes sú) neodmysliteľnou súčasťou maďarskej romantizujúcej literatúry a z rôznych dôvodov pretrvali aj v kolektívnej pamäti vtedajšej spoločnosti. Najmä preto, že svojimi básňami a prozaickými dielami neraz plnili rolu tlmočníkov poziadaviek alebo hlásateľov túžob širších spoločenských, hlavne ľudových vrstiev, vďaka čomu mali v rukách účinnejšiu a príťažlivejšiu zbraň – písané slovo – ako tí, ktorí disponovali skutočnou mocou a politickým vplyvom. Svojou tvorbou sa prihovárali ľudom, vystihovali ich každodenne starosti, pôsobili na ich city a odkrývali im nové istoty, okrem iného presadzovaním národných hodnôt, lásky k vlasti a vzbudzovaním pocitu solidarity a príslušnosti k národnému kolektívu. Lenže tak ako nebolo možné úplne oddeliť historiografiu od politiky, tak ani spisovatelia nezostali voči politickým otázkam imúnni, dokonca ani voči vyosteným ozbrojeným konfliktom. Revolúcia v rokoch 1848/49 predstavovala situáciu, keď sa romantickí básnici a spisovatelia chopili oboch zbraní: pera a papiera na jednej strane a kordov na druhej. Ich popularita medzi verejnosťou tak mohla byť o to väčšia a ideálnej, za ktoré bojovali, o to vierohodnejšie.

Do tejto kategórie kultúrnych činiteľov patrili básnik Sándor Petőfi a novelista a románopisec Mór Jókai. Pokial ide o ich žánrové smerovanie, Petőfi spociatu skladal piesne a verše o prírode, no koncom 40. rokov už písal lyriku s výrazne ľudovými, antifeudálnymi a spoločensko-kritickými motívmi. V Jókaiho románoch zas najskôr dominovali spoločensko-politicke témy, no v druhej polovici 19. storo-

Obr. 1. Život a smrť Petőfiho, začiatok 20. stor., grafika. Zdroj: GMM, evid. č. HU 194. Foto: J. Ferleťáková

čia nachádzame u neho črty romantizmu a historizujúceho nacionálizmu.² V rámci uhorskej politiky obaja vystupovali na sklonku 40. rokov ako predstavitelia radikálneho demokratického hnutia, ktorí požiadavky voči rakúskemu dvoru predložili revolučnou cestou. Spolu s ďalšími radikálmi totiž 15. marca zmobilizovali v Pešti veľké ľudové zhromaždenie, sprevádzané symbolickými nástrojmi – 12-bodovým programom marcovej mládeže, Petőfiho básňou *Nemzeti dal* (Piešen národa), revočne ladenými piesňami, maďarskými trikolórami a kokardami.

Niektoří spisovatelia však zostávali bokom od bojiska a revolučné vrenie pozorovali od pracovného stola. K nim sa radil významný básnik a spisovateľ reformnej doby Mihály Vörösmarty. Podľa tradičnej literárnej histórie práve on vydaním svojho národného eposu *Zalán futása* (Útek Zalu) položil v roku 1825 základy romantizmu v maďarskej kultúre.³ V súvislosti s formovaním kolektívneho národného povedomia trvácejšiu stopu ako jeho hrdinský epos o zaujatí vlasti v národnom povedomí zanechala jeho hymnická piešen *Szózat* (Proklamácia) z roku 1836, ktorej úvodný verš znie *Hazádnak rendületlenül légy híve ó magyar* (Svojej vlasti neochvejne verný zostaň, Maďar). V Uhorsku mala v tom čase taký silný ohlas, že konkurovala Kölcseyho maďarskej hymne *Isten, álld meg a magyart...* (Bože, žehnaj Maďarov...) .

Po krátkom načrtnutí Petőfihho, Jókaiho a Vörösmartyho „reálneho“ miesta v uhorsko-maďarských dejinách zostáva zistiť, aké miesto mali vo svete kultu, teda ako ich usporiadatelia jubilejných osláv vo Zvolene, v Banskej Bystrici, Lučenci a v Rimavskej Sobote predsúvali verejnosti.

Spomienka na 50. výročie Petőfihho smrti (1899)

Na formovanie národného povedomia Maďarov mali výrazný vplyv tak básne Sándora Petőfihho, ako aj životné osudy tohto revolučného básnika. Nedožil sa konca revolúcii, pretože ako vojak v jednotke generála Bema padol 31. júla 1849 v šegesvárskej bitke (rum. Sighișoara) nedaleko Fehéregyházy (rum. Albești) v Sedmohradsku. Keďže zomrel za neobjasnených okolností a časť verejnosti odmietaла prijať správu o jeho smrti, vznikali o ňom legendy – vraj sa ukrýva, usadil sa v cudsine či dokonca, že na Sibíri padol do ruského zajatia.⁴ Jeho smrť sa stala citlivým bodom maďarskej vlasteneckej spoločnosti, a ako taká aj impulzom na mytizovanie a budovanie kultu jeho osobnosti. K inštitucionalizovaniu Petőfihho kultu sa však pristúpilo až v roku 1876, keď pod predsedníctvom Móra Jókaiho vznikla Petőfihho

2 GERGELY, András (ed.): *Magyarország története a 19. században*. Budapest : Osiris kiadó, 2005. s. 177, 481.

3 GERGELY, A. (ed.): *Magyarország története a 19. században*, s. 191.

4 MAGYAR, Zoltán: *Halhatatlan és visszatérő hősök. Egy nemzetközi mondatípus Kárpát-medencéi redakciói*. Budapest : Akadémiai kiadó, 2001. s. 159.

Obr. 2. Sándor Petőfi (kresba Miklósa Barabáša, 1848)
In: *Vasárnapi Ujság*, roč. 46, 1899, č. 31, s. 509

spoločnosť (*Petőfi Társaság*), ktorá si za úlohu vytýčila vydávať a šíriť jeho celoživotné dielo.⁵ Dobový obraz revolučného básnika kultivovali literárne kruhy a samovzdelávacie krúžky v školách, prezentovali ho verejné sochy (napr. v Budapešti bola odhalená v roku 1882, v Šegešvári roku 1897), pamätné tabule, názvy ulíc, oslavu 15. marca (od konca 90. rokov aj manifestácie sociálnych demokratov), okrúhle jubilejné oslavu výročia jeho úmrtia alebo pamätné predmety, tzv. Petőfihho relikvie.⁶

Čo sa týka obsadenia roly najväčšieho národného hrdinu rokov 1848/49, romantickému básnikovi a mučeníkovi konkuroval jedine Lajos Kossuth.⁷ Petőfihho postava bola tesne po jeho smrti štylizovaná na základe spomienok jeho spolubojovníkov do pozície proroka, syna a manžela, revolucionára či umierajúceho vojaka. Tento komplexný obraz jeho osobnosti a lyriky bol neskôr prekrytý fenoménom utrpenia

a smrti.⁸ Svedčí o tom skutočnosť, že namiesto oslav výročia jeho narodenia sa do popredia dostal pamätný deň jeho úmrtia. Pri príležitosti polstoročnice tejto udalosti sa už 30. júla 1899 konali po celej krajine veľkolepé slávnosti. Popri Budapešti sa ich centrom stali Šegešvár a Fehéregyháza (údajne miesto jeho odpočinku v masovom hrobe honvédov). Na centrálnych slávnostach v Sedmohradsku sa okrem ich organizátora, čiže Petőfihho spoločnosti, zúčastnili aj predstaviteľia uhorskej vlády a oboch snemovní parlamentu, zástupcovia vedeckých a literárnych kruhov (napr. Maďarskej akadémie vied, Kisfaludyho spoločnosti či novosadskej Matica srbskej), bývalí honvédi z rokov 1848/49, ako aj obecenstvo z ďalekých krajov i blízkeho vi-

5 KERÉNYI, Ferenc: A körözőlevélétől a szoboravatásig a Petőfi-kultusz első korszaka, 1849 – 1862. In: KALLA, Zsuzsa (ed.): *Kegyelet és irodalom. Kultusztörténeti tanulmányok*. Budapest : PIM, 1997. s. 141.

6 K Petőfihho pamätným predmetom pozri: RATZKY, Rita: Petőfi-relikviák – az időben. In: KALLA, Zsuzsa (ed.): *Kegyelet és irodalom. Kultusztörténeti tanulmányok*. Budapest : PIM, 1997. s. 144-151.

7 GERŐ, András: Der Kossuth-Kult. In: FISCHER, Holger (ed.): *Lajos Kossuth (1802 – 1894): Wirken, Rezeption, Kult*. Hamburg : Krämer, 2007. s. 179.

8 ERDŐDY, Gábor: Revolutionserbe und nationale Selbstbehauptung in Ungarn. In: LANGEWIESCHE, Dieter (ed.): *Die Revolutionen von 1848 in der europäischen Geschichte*. München : Oldenbourg, 2000. s. 163.

dieka (spomína sa prítomnosť sedmohradských Sasov, Sikulov, Srbov, ale aj neúčasť Rumunov).⁹ Z účasti predstaviteľov uhorských ústredných orgánov usudzueme, že spomienka na revolučného básnika nepredstavovala pre vtedajšiu hlavu štátu Františka Jozefa až taký zásadný problém ako Kossuthov kult, hoci Petőfi neraz vyzadril slovom i písmom nenávisť voči panovníkovi.¹⁰

Jubilejné slávnosti na pamiatku podľa dobovej tlače najväčšieho či nesmrteľného maďarského básnika alebo tvorca idei o láske k vlasti, slobode a demokracii sa v mestách Gemersko-malohontskej, Novohradskej a Zvolenskej župy uskutočnili 30. júla 1899. Ich „choreografiu“ pripravili na túto príležitosť ustanovené organizačné výbory alebo spolky, ako napr. Spolok obchodnej mládeže v B. Bystrici, Dobrovoľný hasičský zbor a Občiansky kolkársky spolok vo Zvolene či Kasíno v R. Sobote. Usporiadateľia komunikovali v niektorých prípadoch s centrom, napr. výbor pre usporiadanie Petőfiovej slávnosti vo Zvolene požiadal predsedníctvo Petőfiovej spoločnosti v Budapešti o zaslanie programu, na základe ktorého by definitívne stanovil, ako bude miestna ceremonia prebiehať.¹¹ Konečnú podobu programu spolu s výzvou k zvolenským občanom uverejnili noviny *Zólyom és Vidéke* (Zvolen a okolie)¹² a propagovali ju aj plagáty v maďarských farbách (rovnako aj v Lučenci).¹³ Predseda zvolenského výboru Pál Drottner vyzval majiteľov domov, aby si v deň slávnosti ozdobili domy vlajkami a vysvetlili okná.¹⁴

Polstoročnicu Petőfiovej úmrtia ohlasovali v jednotlivých mestách tradičné sviatočné symboly, ako napr. výstrely z mažiarov a vlajky s maďarskou trikolórou na radniči, meštianskych domoch a iných verejných budovách. Vo Zvolene sa k nim pridružili ešte vysvetnené okná, signalizujúce začiatok večerného slávnostného podujatia. Redaktori *Zólyom és Vidéke* mali pochopenie, že niekto nezapálil v okne sviečku, lebo práve nebol doma, no nedokázali si vysvetliť, prečo nebola vysvetnená budova Kasína.¹⁵

Rituálna inscenácia Petőfiovej slávnosti vykazovala v sledovaných mestách, okrem

9 Vegyes közlések: Petőfi Sándor emlékezete. In: *Századok*, roč. 33, 1899, s. 660-661; A segesvári ünnep. In: *Vasárnapi Ujság*, 6. 8. 1899, č. 32, s. 529-531.

10 LENDVAI, Paul: *Die Ungarn. Sieger in Niederlagen*. München : C. Bertelsmann Verlag, 1999. s. 247, 251.

11 K tomuto rozhodnutiu prikročil zvolenský výbor na svojom prípravnom zasadnutí 12. júla 1899, konanom pod vedením F. Spilku vo veci prediskutovania plánovanej Petőfiovej slávnosti vo Zvolene. Štátny archív Banská Bystrica (ďalej ŠABB), pob. Zvolen, f. Mesto Zvolen/adm., šk. 2, č. j. 1853/1907.

12 Petőfi napja. In: *Zólyom és Vidéke*, 30. 7. 1899, č. 31, s. 2.

13 ŠA BB, pob. Zvolen, f. MZV/adm., šk. 2, č. j. 1853/1907: Výzva (*Felhívás* 23. 7. 1899); ŠA BB, pob. Lučenec, f. LC MsZM, šk. 1, č. j. 96/1899: Program osláv 50. výročia úmrtia básnika Alexandra Petőfihho v Lučenci.

14 ŠA BB, pob. Zvolen, f. MZV/adm., šk. 2, č. j. 1853/1907: Žiadosť (*Kérelem* 28. 7. 1899); A Petőfi bizottság záró ülése. In: *Zólyom és Vidéke*, 6. 8. 1899, č. 32, s. 4.

15 Hirek: Sötét ablakok. In: *Zólyom és Vidéke*, 6. 8. 1899, č. 32, s. 3.

Obr. 3. Šegešvárska spomienková slávnosť pred Petőfího sochou v roku 1899.
(Foto: István Goszleth). In: *Vasárnapi Ujság*, roč. 46, 1899, č. 32, s. 533

B. Bystrice, podobné črty: oslavujúci vypochoďovali do ulíc alebo na hlavné námestie a manifestácia bola spojená so spevom, rečnením a recitovaním. V R. Sobote oslavovala miestna vlastenecká elita spolu s mládežou a zástupcami spolkov v Széchenyiho záhrade, vo Zvolene zas na hlavnom námestí a na bankete Občianskeho kolkárskeho spolku. V oboch mestách odzneli slávnostné prejavy a Petőfího vlastenecké piesne a básne.¹⁶ V Lučenci si sprievod, smerujúci do Kossuthovej ulice (dnes Vajanského ulica) so zástavami prekrytými čiernym závojom, zaspomínał na básnika pred Deutschovým domom, ktorého fasádu zdobila čerstvo umiestnená pamätná tabuľa. Stál na nej maďarský nápis: *Tu sa v roku 1845 zdržiaval Sándor Petőfi*, doplnený v ľavom dolnom rohu o dátum jej odhalenia – 30. júla 1899. Jej autorom bol kamenár a sochár József Csordás. Okrem aktívnych účastníkov si pamätnú reč a hymnické piesne vypočuli aj dámy vykláňajúce sa z okien susedných domov.¹⁷ V B. Bystrici si pamiatku národného básnika uctil jedine Spolok obchodnej mládeže.¹⁸

Prostredníctvom gest účinkujúcich a prejavov slávnostných rečníkov mali oslavujúci a skupinky zvedavcov možnosť oboznámiť sa s hlavnými črtami Petőfího osobnosti, s jeho lyrickou tvorbou a myšlienkami, za ktoré bojoval a zomrel. Na rimavskosobot-

16 Petőfi emlékezete. In: *Gömör-Kishont*, 3. 8. 1899, č. 31, s. 1-3; Petőfi napja. In: *Zólyom és Vidéke*, 6. 8. 1899, č. 32, s. 1-3; THOMKA, Pál ml.: Emlékezés Petőfi Sándorra (Tárcza). In: *Zólyom és Vidéke*, 6. 8. 1899, č. 32, s. 1.

17 A losonczi Petőfi – emlékünnapély. In: *Losoncz és Vidéke*, 6. 8. 1899, č. 32, s. 2-3.

18 Petőfi ünnepély városunkban. In: *Besztercebánya és Vidéke*, 6. 8. 1899, č. 32, s. 2.

skej záhradnej slávnosti ho profesor spojeného protestantského gymnázia Samuel Veres uviedol do panteónu spisovateľov európskej literatúry: „*Vzdelaný svet má Petrarcu, Byrona, Berangera a Heineho. Čo znamenajú tito štyria velikáni pre germánske a románske národy, to znamená Petőfi pre Maďarov.*“ V hraniciach Uhorska mu pripísal rolu zjednotiteľa synov národa, a to vďaka účinku jeho básnickej tvorby, ktorá „*bola povolaná k tomu, aby odstránila prekážky, ktoré bránili citovému a jazykovému zjednoteniu ľudu s intelektuálmi*“, prostredníctvom nej vrazil „*vstrelil Petőfi do srdca národa vrúcnu lásku k vlasti a slobode*“.¹⁹ Literárnej línie sa držal aj lučenecký učiteľ Mihály Latkóczy, keď Petőfiego označil za poklad maďarského ľudového básnictva a maďarských ľudových piesní, za básnika lásky a slobody. Vo svojej reči použil analógiu, že „*v rámci obranného boja je Petőfi v básnictve to, čo Kossuth v politike*“.²⁰ V obdobnom duchu vyzneli aj prednesy zvolenských rečníkov, hoci zdôrazňovali hlavne Petőfiego nesmrteľnosť: „*Smrť ho neumlčala, lebo predsa všetci poznáme a recitujeme jeho básne, jeho príklad nás oduševňuje a povzbudzuje k činom, len jeho telo prestalo žiť a jeho duša nadálej rozjasňuje maďarské príbytky a celý svet*“.²¹ S príhovormi na bankete vystúpila aj zvolenská mládež, napr. poslucháč filozofie Samuel Uhliar, ktorý na rozdiel od uvedených optimistických prejavov vyjadril vo svojej reči pocity melancholie a bolesti.

Po skončení osláv polstoročnice Petőfiego úmrtia inicioval ešte zvolenský výbor założenie Petőfiego základiny, ktorá vznikla v roku 1901 z preplatkov oslav a z dobrovoľných príspevkov.²² Vyplácaním jej ročných úrokov sledoval maďarizačné ciele. Finančná podpora smerovala totiž tomu slovenskému žiakovi základnej a meštianskej školy, ktorý dosahoval dobré výsledky v maďarskom jazyku a prejavilo sa u neho vlastenecké cítenie.²³

19 Petőfi emlékezete. In: *Gömör-Kishont*, 3. 8. 1899, č. 31, s. 2.

20 A losonczi Petőfi – emlékkúnnapély. In: *Losoncz és Vidéke*, 6. 8. 1899, č. 32, s. 3.

21 Petőfi napja. In: *Zólyom és Vidéke*, 6. 8. 1899, č. 32, s. 2.

22 Náklady na organizovanie Petőfiego oslav vo Zvolene boli pokryté z dobrovoľných príspevkov občanov. Podpisový hárok, ktorý medzi nimi pred slávnosťou koloval, dokladá podpisy 118 prispievateľov, od ktorých sa vyzbierala suma 45 zlatých 85 grajciarov. ŠA BB, pob. Zvolen, f. MZV/adm., šk. 2, č. j. 1853/1907: Podpisový hárok (*Aláirási ív*). Z uvedenej položky sa použilo 39 zlatých 50 grajciarov. Zostatok spolu so sumou za vstupné predstavoval 61 zlatých 35 grajciarov. Zvolenský výbor sa teda rozhodol usporiadať dodatočnú zbierku, aby dospel k sume 100 zlatých ako k základnému vkladu pre založenie Petőfiego základiny. A Petőfi bizottság záró ülése. In: *Zólyom és Vidéke*, 6. 8. 1899, č. 32, s. 4.

23 ŠA BB, pob. Zvolen, f. MZV/adm., šk. 2, č. j. 1853/1907: Zakladací list (*Alapító levél*). Mestu Zvolen sa v roku 1909 naskytla ponuka objednať si od Petőfiego spoločnosti básnikov portrét Gyulu Benczúra pre zasadacie miestnosti alebo školské priestory. Mestská rada ju ale z dôvodu plánovanej renovácie radnice odmietla. ŠA BB pob. Zvolen, f. MZV/adm., šk. 2, č. j. 975/1909.

Jókaiho 50. spisovateľské jubileum (1894)

Rodák z Komárna Mór Jókai sa v predošej časti spomína v spojitosti s Petőfiho osobnosťou, presnejšie s rozširovaním kultu revolučného básnika, spolubojovníka a kamaráta zároveň. Hlavne u neho treba hľadať pôvod Petőfiovi mýtu, ktorý rozvíjal v druhej polovici 19. storočia, a to zjednodušovaním často protikladných spomienok a historických skutočností na rad hrdinských, dobrodružných až romanticko-humoristických udalostí. Jókaiho činnosť stála v službách sebamytologizácie žijúcej generácie bojovníkov za slobodu so zámerom prekryť príslušnou propagandou, hoci aj zidealizovaným obrazom básnika, nedostatok spoločného konsenzu a posilniť maďarskú národnú jednotu.²⁴

Čo sa však týka Jókaiho kultu v uhorskej, resp. maďarskej časti spoločnosti, spočiatku si ho verejná mienka pripomínaла cez jeho osobné sviatky, napr. oslavou päťdesiatych narodenín v roku 1875 či výročia svadby dva roky predtým. Najväčší ohlas však za jeho života zaznamenalo polstoročné výročie jeho spisovateľského pôsobenia v roku 1894, ktorým sa zintenzívnil rad ďalších literárnych slávností v Uhorsku. Na druhej strane dané jubileum pripadlo na 90. roky 19. storočia, keď sa imaginárny i reálny kalendár pamätných dní rozšíril o veľkolepejšie, tak radostné (napr. milenárne oslavy, 50. výročie revolúcie), ako aj smutné udalosti (Kossuthov a Alžbetin pohreb). Jókaiho kult sa tým zatienil a podľa kunsthistoričky Csilly E. Csorbovej sa zdal byť uzavretý. Jeho poslednému etapu predstavovalo zaradenie busty románopisca medzi expónaty na parižskej svetovej výstave v roku 1900.²⁵ Na Jókaiho sa ešte spomínaло v roku 1904, keď zomrel, a potom na výročia jeho smrti.

Centrom osláv polstoročného Jókaiho spisovateľského jubilea sa 5. – 6. januára 1894 stala Budapešť, kde v spoločnosti jubilanta oslavovali predstaviteľia vlády a snemu, elita hlavného mesta, žúp a iných miest a reprezentanti literárnych, umeleckých a vedeckých kruhov. Vyslanci žúp a spolkov, ženy i jednotlivci zložili poctu

Obr. 4. Mór Jókai, 1858, litografia.

Zdroj: GMM, evid. č. HU 857.

Foto: J. Ferletáková

24 ERDŐDY, G.: Revolutionserbe und nationale Selbstbehauptung in Ungarn, s. 164.

25 CSORBA, E. Csilla: Szederinda (Az élő Jókai kultusza). In: KALLA, Zsuzsa (ed.): Tények és legendák, tárgyak és ereklyék. Veszprém : Prospektus GM Nyomda, 1994. s. 58, 63-64.

Jókaimu ešte pred slávnoſtným dňom:²⁶ osobným vzdaním holdu uňho v byte, darováním pamätných albumov (mestom R. Sobotá)²⁷ alebo odovzdaním dekrétov o udelení čestného občianstva (mestom Lučenec).²⁸ Za svojho čestného člena ho zvolili aj niektoré spolky, napr. Občiansky čitateľský kruh v R. Sobote²⁹ či Spoločenský kruh v B. Bystrici.³⁰ Pri tejto príležitosti vydalo hlavné mesto jeho zobrané dielo, ktoré si mestá, ich orgány, spolky či dobre situované súkromné osoby mohli zakúpiť za 200 zlatých. Tým, že si mestské rady B. Bystrice³¹ a R. Soboty³² jubilejné vydanie objednali, podporili súčasne národnú aj kultúrnu myšlienku. Okrem toho výbory Gemersko-malohontskej a Zvolenskej župy a mestské orgány Lučenca a R. Soboty zaslali Jókaimu pozdravné adresy.³³ V Lučenci v tom roku premenovali Dlhú ulicu (*Hosszú utca*) na Jókaiho ulicu.

Jókaiho spisovateľské jubileum si časť mestského obyvateľstva, s výnimkou Zvolenčanov,³⁴ pripomenula 6. januára 1894 spolkovou alebo školskou slávnosťou. Mestská rada R. Soboty vymenovala organizačný výbor z predstaviteľov Kasína a Občianskeho čitateľského krahu, ktorého úloha spočívala nielen v obvyklom zostavení slávnoſtného programu, ale aj v zapojení tamojšieho gymnázia do príprav. V pamätný deň sa v sále hotela Tri Ruže zišla župná i mestská nobilita a dámska spoločnosť, ktorá si Jókaiho životné dielo uctila spevom hymien, recitovaním a prednesmi.³⁵ V B. Bystrici sa v tomto smere angažoval Spoločenský kruh a Korčuliarsky spolok. Keďže členovia prvého spolku spojili Jókaiho slávnosť s prívaním Nového roka, usporiadali už 1. januára koncert s tančou zábavou. Korčuliarska slávnosť, ktorú vo večerných hodinách otvorili a ukončili výstrely z mažiarov, sa konala na klzisku pod holým nebom a symbolickými rekvizitami – transparentmi a lampiónmi – lákala dospelých aj rodičov s deťmi. Bola sice otvorená

26 O priebehu budapeštianskeho Jókaiho jubilea: SZABÓ, László: *Jókai élete és művei*. Budapest : Rákosi Jenő Budapesti hírlap Ujságvállalata, 1904. s. 185-192.

27 Országos Széchenyi Könyvtár (ďalej OSzK), f. APRÓ, č. j. 1893/18: Jókai jubileum /18/.

28 Mešťanosta Zoltán Török osobne odovzdal Jókaimu v decembri 1893 v Budapešti listinu, previazanú národnou stuhou, doplnenú o zvislú pečať a erb mesta s vyobrazením pelikána. Díszpolgári oklevél Jókainak. In: *Losonczi és Vidéki*, 7. 1. 1894, č. 1, s. 3.

29 Jókai ünneplése. In: *Gömör*, 26. 11. 1893, č. 49, s. 1.

30 A besztercebányai társaskör In: *Besztercebánya és Vidéke*, 7. 1. 1894, č. 1, s. 3; OSzK, f. APRÓ, č. j. 1893/18: Jókai jubileum /23/.

31 A Jókai-jubileum. In: *Besztercebánya és Vidéke*, 26. 11. 1893, č. 48, s. 1.

32 Jókai ünneplése. In: *Gömör*, 26. 11. 1893, č. 49, s. 1.

33 OSzK, f. APRÓ, č. j. 1893/18: Jókai jubileum /25, 26, 28/.

34 Zo Zvolena nemáme z roku 1894 správy o usporiadanií spolkovej, ba ani školskej oslav; nezmieňujú sa o nich ani zápisnice jeho mestskej rady, ani mestského zastupiteľstva.

35 Jókai ünneplése. In: *Gömör*, 7. 1. 1894, č. 2, s. 2.

Obr. 5. Strieborné výročie svadby manželov Jókajovcov v roku 1873 (Foto: S. Lengyel)
In: *Vasárnapi Ujság*, roč. 40, 1893, č. 53, s. 919

Obr. 6. Privítanie Jókaiho na slávnoстnom zasadnutí v Budapešti pri príležitosti jeho okrúhleho spisovateľského jubilea (1894)
In: *Vasárnapi Ujság*, roč. 41, 1894, č. 2, s. 17

pre verejnosť, ale kto sa chcel dostať na klzisko, musel zaplatiť vstupné.³⁶

V januári 1894 sa v mestách konali aj Jókaiho školské slávnosti,³⁷ v rámci ktorých sa podobne ako v prípade spolkových akcií tematizovala jeho životná a literárna dráha. Tomu poslúžili slávnostné reči a spev vlasteneckých piesní, ako aj prednes príležitostnej poézie (báseň venovaná M. Jókaimu)³⁸ a výber z Jókaiho tvorby, napr. básne *Ezer év* (Tisíc rokov), novely *A munkácsi rab* (Mukačevský otrok) či kapitoly *A lengyelek fehér aszonya* (Biela pani Poliakov) z jeho historického románu *Fráter György*. Zo školských podujatí vynikol hudobno-spevácky koncert banskobystric-

36 Jégünnepély. In: *Besztercebánya és Vidéke*, 7. 1. 1894, č. 1, s. 3; A korcsolyázó – Egyesület köréból. In: *Besztercebánya és Vidéke*, 21. 1. 1894, č. 3, s. 3.

37 Na ľudových, stredných a odborných školách v B. Bystrici sa Jókaiho slávnosti konali medzi 5. – 21. januárom. V novinách *Besztercebánya és Vidéke* ich približujú nasledovné články: Iskolai ünnepély, 7. 1. 1894, č. 1, s. 3; A Besztercebányai m. kir. áll. felsőbb leányiskola, 7. 1. 1894, č. 1, s. 3; Jókai ünnepély, 14. 1. 1894, č. 2, s. 3; A h. ipariskolában, 14. 1. 1894, č. 2, s. 3; Kettős iskolai ünnepélyt, 21. 1. 1894, č. 3, s. 3. V rimavskosobotskom gymnáziu prebehli 13. januára a v Lučenci 6. januára. *A rimaszombati egyesült prot. gymnasium XLI.-dik értesítője az 1893/1894 tanévről*. Rimavská Sobota, 1894. s. 74; Jókai – ünnep. In: *Losoncz és Vidéke*, 14. 1. 1894, č. 2, s. 2-3.

38 PODHRADSZKY, Lajos: Jókai Mórhoz. In: *Besztercebánya és Vidéke*, 14. 1. 1894, č. 2, s. 3.

kej vyšej dievčenskej školy, z ktorého vstupného bola založená Jókaiho základina. Rovnako ako v prípade zvolenského Petőfiho fondu, aj tu bol ročným úrokom odmenený žiak, citujúc z novín, „*cudzej národnosti*“, ktorý si najlepšie osvojil maďarský jazyk. Oslávenca si dievčatá, vychovávané, ako inak, vo vlasteneckom duchu, učili ešte dvomi gestami: ovenčením jeho busty v priestoroch Sporiteľne a zaslaním vavínového venca Jókaimu.³⁹

Spolkové i školské slávnosti štylizovali Jókaiho hlavne do polohy literáta a len zriedka do pozície účastníka marcových peštianskych udalostí. Na gymnaziálnej slávnosti v Lučenci sa o ňom rečník Mór Ambrus vyjadril ako o veľkom spisovateľovi vlasti, ktorý sice patril k trojici básnikov Tompa, Petőfi, Arany, ale na pôde krásnej literatúry zostal osamotený a bez epigónov. Vyzdvihol niektoré jeho diela, ako aj Jókaiho umelecký jazyk, ktorý sa vyznačoval prirodzenosťou, silou a maďarskou až naivnou estetikou.⁴⁰ Na pôde banskobystrického Spoločenského kruhu poslúžila Jókaiho postava ako vhodná propaganda, ktorou sa apeľovalo na rozvíjanie vzdelania a kultúry v Uhorsku v období dualizmu: „*Osveta v našej vlasti ani zdaleka nie je ukončená [...], táto krajina nie je jazykovo ani spoločensky jednotná. Od všetkých verných synov tejto vlasti si praje oddanosť a zákonného úctu, obetavosť, oduševnenosť, dobromyselnosť a vrúcnu lásku a horlivosť voči kultúre, ba čo viac, ona ju požaduje!*“ Autor týchto myšlienok, tajomník kruhu Ödön Blanár, vyzval tiež mládež, aby sa od Jókaiho učila, ako milovať svoju vlast a pracovať pre ňu a ctiť si tých, ktorí sa duševnou činnosťou aj bez materiálnych prostriedkov dokázali zasadíť za maďarský národ.⁴¹

Storočnica Vörösmartyho narodenia (1900)

Spomienka na Mihálya Vörösmartyho sa v období dualizmu objavovala na takmer každej slávnosti uhorsko-maďarského rázu, aj keď zväčša nepriamo. Zaslúžil sa o to sám romantický básnik, ktorého hymnická skladba *Szózat* si získaла takú popularitu, že si svojím vlasteneckým a proklamačným duchom preklesnila cestu skoro do každého repertoáru národných osláv. Mimoriadnou udalosťou, ktorou sa Vörösmartymu zložila pocta za jeho celoživotné dielo, bol cyklus literárnych osláv pri príležitosti storočnice jeho narodenia, ktorý vyústil 1. decembra roku 1900 do veľkolepej slávnosti v Stoličnom Belehrade. Iniciátormi spomienkových podu-

39 A fels. leányiskola hangversenye. In: *Besztercebánya és Vidéke*, 21. 1. 1894, č. 3, s. 2, 5.

40 AMBRUS, Mór: Jókai jubileumán (1894. Jan. 6-án felolvasta a főgymn. ünnepélyen). In: *Losoncz és Vidéke*, 28. 1. 1894, č. 4, s. 1; AMBRUS, Mór: Jókai jubileumán (1894. Jan. 6-án felolvasta a főgymn. ünnepélyen). In: *Losoncz és Vidéke*, 4. 2. 1894, č. 5, s. 1.

41 BLANÁR, Ödön: Jókai Mór 50 éves íroi működése alkalmából. In: *Besztercebánya és Vidéke*, 7. 1. 1894, č. 1, s. 2.

Obr. 7. Mihály Vörösmarty
(kresba Miklósa Barabása, 1837)
In: *Vasárnapi Ujság*, roč. 47,
1900, č. 48, s. 790

sa popri krátkej zmienke o oslavе Evanjelického spolku⁴³ a skupiny ochotníkov objavili v novinách *Besztercebánya és vidéke* (Banská Bystrica a okolie) skôr výčitky na adresu „mesta“ (čiže miestnej elity), že sa k oslávieniu jubilea, ako oňom napísali, „národného génia“ a „proroka lepšej budúcnosti“ postavilo ľahostajne: „Tu všetko stíchllo, onemelo [...]“, „zdá sa, že tu hlboko drieme národné cítenie. [...] Prečo nepovieva na twojich domoch zástava, pred ktorou pokľakne každý pravý Maďar?“⁴⁴

Intenzívnejšie sa na Vörösmartyho osobnosť, a to aj v B. Bystrici, v tom čase rozpamätali školské slávnosti. Tompov kruh rimavskosobotského gymnázia vzdal na svojom slávnostnom zasadnutí poctu „najväčšiemu básnikovi reformnej doby“.⁴⁵ V Lučenci si ho pripomenuli dva krúžky, a to Kármánov recitačný kruh gymnázia⁴⁶ a Gönczyho kruh učiteľského ústavu.⁴⁷ Vörösmartyho pamiatku oslávilo aj žiactvo

42 Vörösmarty-ünnep. In: *Gömör-Kishont*, 8. 11. 1900, č. 45, s. 2; A Vörösmarty ünnepély. In: *Gömör-Kishont*, 29. 11. 1900, č. 48, s. 3.

43 Vörösmarty Mihály. In: *Besztercebánya és Vidéke*, 16. 12. 1900, č. 50, s. 3.

44 Vörösmarty-ünnepély. In: *Besztercebánya és Vidéke*, 2. 12. 1900, č. 48, s. 1-2.

45 LEVENTE, Samu: Önképzőköri tevékenység a rimaszombati Egyesült Protestáns Gimnáziumban. In: *Gömörország*, roč. 4, 2003, č. 4, s. 21.

46 SCHERER, Lajos: *A 350 éves Losonci gimnázium vázlatos története*. Losonc : Engel István könyvnyomdája, 1940, s. 52.

47 Vörösmarthy-ünnepélyek. In: *Losoncz és Vidéke*, 9. 12. 1900, č. 49, s. 2.

Obr. 8. Slávnosť Vörösmartyho storočnice v Stoličnom Belehrade

In: *Vasárnapi Ujság*, roč. 47, 1900, č. 49, s. 814

a študentstvo takmer všetkých banskobystrických škôl.⁴⁸ Vo Zvolene sa na to podujala jedine štátna mestianska škola, ktorú noviny *Zólyom és Vidéke* označili, pravdepodobne preto, že medzi žiakmi šírila maďarčinu, za „baštu čistej a ozajstnej vlasteneckej lásky“.⁴⁹

Niektoré zo spomenutých oslavujúcich skupín reagovali na výzvu magistrátu Budapešti v záležitosti zvečnenia spomienky na Vörösmartyho a finančne prispeali na základinu jeho plánovanej sochy. Zaslanú sumu získali rôznymi cestami: banskobystrickí ochotníci dobročinným divadelným predstavením,⁵⁰ lučenecké gymnázium koncertom speváckeho a hudobného kruhu mládeže,⁵¹ redakcia novín *Zólyom és vidéke* vyhlásením verejnej zbierky medzi čitateľmi⁵² či predajom pamätnej publikácie. Táto publikácia súvisela s oslavou, ktorú usporiadali rimavskosobotské elitné spolky – v rámci tej vynikla reč gymnaziálneho profesora Veresa, ktorá tesne po oslavách vyšla pod názvom *Vörösmarty a národná premena*. Sumu, získanú predajom

48 Vörösmarty–ünnepély. In: *Besztercebánya és Vidéke*, 2. 12. 1900, č. 48, s. 1

49 Vörösmarthy ünnepély. In: *Zólyom és Vidéke*, 9. 12. 1900, č. 49, s. 1-2.

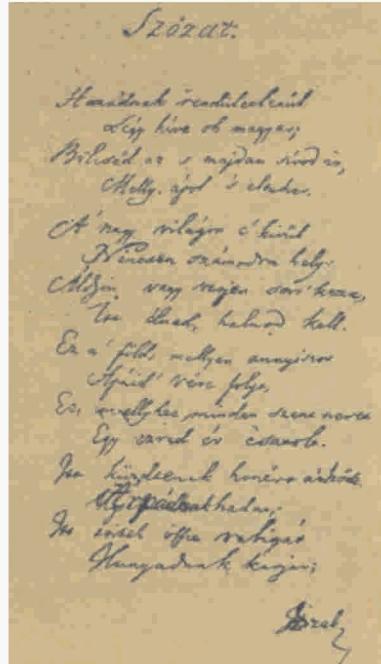
50 Vörösmarty–ünnepély. In: *Besztercebánya és Vidéke*, 2. 12. 1900, č. 48, s. 1

51 Vörösmarthy–ünnepélyek. In: *Losoncz és Vidéke*, 9. 12. 1900, č. 49, s. 2.

52 Vörösmarthy ünnepély. In: *Zólyom és Vidéke*, 11. 11. 1900, č. 45, s. 2.

tejto brožúry zaslali ako príspevok na budapeštiansky Vörösmartyho pomník.⁵³

Veres sa vo svojom prejave vyznal, že básnik ho oduševňuje svojím vlastenectvom. Ako napovedá názov brožúry, nevnímal ho len ako poeta, ale aj ako aktívneho účastníka prebudovávania maďarského verejného života: „*Vörösmarty nie je len dieťaťom doby nového Uhorska, ktoréj atmosféru do seba nasával na poli vedy a kultúry, ale je aj významným kultúrnym článkom jednej politicky dôležitej epochy, v ktorej svojím vystúpením poskytol najväčšiemu Maďarovi (čiže Széchenyimu – A. K.) prvý impulz, aby pristúpil na reformy*“. Podľa Veresa treba Vörösmartyho spoznávať nielen v kontexte literárnych dejín, ale aj dejín politiky, „*protože ním vyjadrené myšlienky na uhorskom sneume v roku 1825 predznamenali erupciu národného cítenia. [...] Stal sa ukazovateľom rozvíjania sa národnej spoločnosti a politického života.*⁵⁴ Aby však rečník svoje obecenstvo nezmiatol, spresnil, ako sa Vörösmarty angažoval v politike: „*Vörösmarty neboli politikom a hoci sa jeho meno až do zasadnutia snemu v roku 1848 neobjavuje v oblasti verejných záležitostí, jeho duch predstavuje tú neviditeľnú pružinu všetkých diel, ktoré na verejnom poli spravili Széchenyiho, Weselényiho, Kossutha a Deáka nesmrteľnými.*⁵⁵ Znamená to, že politický post zastával v období revolúcie, keď disponoval poslaneckým mandátom. Podporoval vtedajšiu revolučnú uhorskú vládu a keď si to okolnosti vyžiadali, nasledoval národné zhromaždenie až do Debrecína.⁵⁶

Obr. 9. Rukopis úvodnej slohy
Vörösmartyho hymny Szózat
In: *Vasárnapi Ujság*, roč. 47,
1900, č. 48, s. 802

Záver: Kult básnikov a spisovateľov – romantickí literáti alebo revolucionári?

Koncepcie osláv polstoročnice Petőfihho smrti, Jókaiho spisovateľského jubilea a storočnice Vörösmartyho narodenia poukázali na ich prevažne literárno-národný

53 Vörösmarty-ünnepély. In: *Gömör-Kishont*, 6. 12. 1900, č. 49, s. 2.

54 VERES, Samu: *Vörösmarty és a nemzeti átalakulás*. Rimaszombat : Rábely Miklós könyvnyomdája, 1900. s. 4-5.

55 VERES, S.: *Vörösmarty és a nemzeti átalakulás*, s. 12-13.

56 SZÖRÉNYI, László: A szabadelvű Vörösmarty. In: *Rubicon*, roč. 9, 1998, č. 3, s. 25-28.

charakter. Oslavujúce obecenstvo sa na nich rozpamätalo ako na poetov a prozaikov, ktorí svojou bohatou lirickou a epickou tvorbou oslovili najmä po maďarsky hovoriacich obyvateľov Uhorska z rôznych spoločenských vrstiev. Stretnutia priaznivcov literatúry pripomínali hlavne Jókaiho a Vörösmartyho slávnosti, ktoré sa konali výlučne v školách a v kultúrno-vzdelávacích spolkoch. Naopak Petőfiho slávnosti, pre ktoré boli príznačné verejné sprievody a manifestácie, sa javili aj ako „radostné“ národné oslavy. Symboly typu *Pieseň národa*, maďarské trikolóry či prítomnosť mládeže a honvédov (v prípade Lučenca a Zvolena) odrážali Petőfiho profil nielen ako básnika, ale aj ako bojovníka za slobodu a vodcu marcovej mládeže. Napriek charakteru jeho výročia sa podujatia nenesli v smútočnej, ale skôr povznášajúcej atmosfére. Organizátori tým splnili očakávania ministra školstva a náboženstva Gyulu Wlassicssa, zhruňuté v liste Jókaimu a uverejnené v tlači: „[...] zasvätiť tento deň nie zármutku, ale zvelebovaniu básnika. Nech sa v oknách objavia svetlá, plamene fakiel a sviečok, aby ste vy občania i navonok prejavili radosť z toho, že nám Boh dal Petőfího“.⁵⁷

Do trojice jubilejných slávností sa zapojili predovšetkým župná a mestská elita, spolky, mládež, honvédi a v Lučenci aj pracovníci tovární. Popri honvédoch práve mládež vystupovala v roku 1899 ako nepriama nositeľka historickej pamäti peštianskych udalostí z 15. marca 1848. Počas Jókaiho i Vörösmartyho školských slávností sa jej zase podsúvali propagandistické materiály, ktoré v superlatívoch prezentovali maďarskú kultúru a históriu. Petőfiho pamätný deň využil predseda organizačného výboru vo Zvolene advokát Drottner na to, aby kladne ocenil iniciatívu zvolenskej mládeže pri šírení vlasteneckých ideí.

Práve Petőfiho slávnosť vnímal Drottner, a to nielen čo sa aktivity mladých ľudí týkalo, ako obrat v šírení vlastenectva na pôde Zvolena. Podľa neho odzrkadľovala neúspech „panslavistických buríčov“, ktorí sa snažili zlákať vlasteneckých občanov mesta, ako aj triezvo zmýšľajúci slovenský, zväčša roľnícky ľud, ktorý „aj keď hovorí po slovensky, ale pestuje v sebe vlastenecký cit a nemá priestor búriť sa. A aby ho nemal ani v budúcnosti, podľa môjho skromného názoru by sme mali v meste odstaviť verejne známych šíriteľov panslavizmu zo spoločenského života.“⁵⁸ V súlade s dobovou stereotypizáciou spoločnosti v hornouhorských slovenských a slovensko-maďarských oblastiach odlišil Drottner zvolenských vlastencov, vrátane tamojších „poslušných“ Slovákov, od Slovákov, zasadzujúcich sa za národnú vec (z jeho perspektívy panslavov). Jeho proklamačná reč nezostala bez ohlasu miestnych slovenských intelektuálov, ktorých reprezentoval nepodpísaný autor na stránkach *Národných Novín*:⁵⁹ „A tu vidím Drottnera ako oponenta Tiszovho. Tento posledný chcel nás politicky zlomiť, Drottner ale cestou spoločenského života!“ Petőfiho osobnosť však prijal s pochopením:

57 Petőfi napja. In: *Zólyom és Vidéke*, 30. 7. 1899, č. 31, s. 2.

58 Petőfi napja. In: *Zólyom és Vidéke*, 6. 8. 1899, č. 32, s. 3.

59 Dopisy: Zvolen. In: *Národné Noviny*, 12. 8. 1899, s. 2.

„Keby Petőfi vedel, akým spôsobom sväťia jeho pamiatku, iste studom by sa zakabonila jeho tvár, slová jeho ohnivej lýry premenili by sa v karhanie [...]“.

Príklad zvolenského podujatia odhalil teda aj ďalší rozmer na prvý pohľad nevinne vyznievajúcich jubilejných osláv spisovateľov a básnikov: popri tom, že oslavujúci skladali poctu popredným žijúcim aj nežijúcim predstaviteľom maďarského kultúrneho života, zároveň aj pestovali – osobitne medzi mladou generáciou – vlastenecké čítanie a maďarský jazyk, vďaka čomu sa táto cielová skupina mala postupne identifikovať s maďarským národom. Slávnosti preto svojím duchom vyzdvihovali cnosti, ideály a obetavé skutky jubilantov ako nasledovania hodných vzorov, no zároveň aj zavrhovali jednotlivcov, skupiny a ich aktivity, ktoré protirečili oficiálnej štátnej ideológii dominantného (maďarského) národa. Preto azda ani neprekvapuje, že v slávnostných príhovoroch absentovala zmienka o Petőfiovom slovenskom pôvode. V podstate aj týmto zamlčaním dali rečníci najavo, že sa dištančujú od akýchkoľvek elementov, v tomto prípade slovenských, ktoré by mali brzdiaci účinok na proces maďarskej národnej homogenizácie.

Táto integračná, resp. identifikačná funkcia pamäti sa prejavila nielen na slávnostiah vo Zvolene a v B. Bystrici, ale aj v etnicky prevažne maďarských mestách, aj keď pravdepodobne s tým rozdielom, že v R. Sobote, ba ani v Lučenci nevyvolali pamiatky jubilantov pocit inakosti či cudzorodosti. Aspoň nie v takej miere ako v slovenskom prostredí (dokladá to aj ľahostajnosť banskobystrickej elity voči Petőfiovi a Vörösmartyho pamiatke), a aspoň nie počas Petőfiových spomienkových osláv. Historická pamäť, prezentovaná počas rimavskosobotských a lučeneckých osláv tohto revolučného básnika, odzrážala totiž nielen národný, ale aj lokálny aspekt. Prežívanie spomienky na Petőfiovi a osvojenie si jeho revolučných ideálov malo medzi ich obyvateľmi spontánnejší priebeh už len preto, že do oboch miest zavítal osobne.⁶⁰ Úzku späťosť Petőfiovho pamiatky s R. Sobotou zaistili tak jeho priateľstvá s miestnymi intelektuálmi, ako aj jeho slávnostné vymenovanie v máji 1845 za čestného tabuľného sudska Gemerskej župy.⁶¹ Preto nebolo prekvapením, keď sa na šegevárskej slávnosti v roku 1899 objavili aj zástupcovia Gemersko-malohontskej župy.⁶² V Lučenci sa miestom lokálnej pamäti stal Deutsches dom, ktorého mramorová pamätná tabuľa informovala o Petőfiovom návštive Lučenca. Jej terakotový rám s atribútmi básnika (líra a pero) a víťazstva (vavrínový veniec s hviezdou) zároveň symbolizoval uznanie Petőfiovho krátkeho životného diela zo strany Lučenčanov. Jeho previazanosť

60 V R. Sobote ho prichýlil jeho priateľ, advokát János Huszt (od 27. mája 1845) a v Lučenci Antal Steller (v rokoch 1845 a 1847). RATZKY, Rita: Petőfi emlékhelyek a Kárpát-medencében. In: ASZTALOS, István – RATZKY, Rita (ed.): *Petőfi emlékhelyek a Kárpát-medencében*. Kiskőrös : Petőfi Sándor Társaság, 1996. s. 229–260.

61 KÁLNICZKY, Géza: Petőfi Rimaszombatban. Új részletek a költő életéből. In: *Gömörország*, roč. 5, 2004, osobitné číslo, s. 51.

62 Petőfi emlékezete. In: *Gömör-Kishont*, 3. 8. 1899, č. 31, s. 1.

s nimi a s mestom ešte umocnil slávostný rečník, keď z radov oslavujúcich vyzdvihol pamätníkov, ktorí sa s ním v druhej polovici 40. rokov buď zoznámili, alebo patrili k Bemovým honvédom.⁶³

LITERATÚRA A PRAMENE

Archívne pramene:

Országos Széchenyi Könyvtár, f. Apró nyomtatványok (APRÓ)

Štátny archív Banská Bystrica, pobočka Lučenec, f. Lučenec – mesto so zriadeným magistrátom 1815 – 1922

Štátny archív Banská Bystrica, pobočka Zvolen, f. Mesto Zvolen/adm.

Dobová tlač a pramene:

Besztercebánya és Vidéke, 1893, 1894, 1899, 1900

Gömör, 1893, 1894

Gömör-Kishont, 1899, 1900

Losoncz és Vidéke, 1894, 1899, 1900

Národné Noviny, 1899

Századok, 1899

Vasárnapi Ujság, 1899

Zólyom és Vidéke, 1899, 1900

A rimaszombati egyesült prot. gymnasium XLI.-dik értesítője az 1893/1894 tanévről.
Rimavská Sobota, 1894.

SCHERER, Lajos: *A 350 éves Losonci gimnázium vázlatos története*. Losonc : Engel István könyvnyomdája, 1940, 71 s.

SZABÓ, László: *Jókai élete és művei*. Budapest : Rákosi Jenő Budapesti hírlap Ujságvállalata, 1904.

VERES, Samu: *Vörösmarty és a nemzeti átalakulás*. Rimaszombat : Rábely Miklós könyvnyomdája, 1900.

63 A losonczi Petőfi – emlékúnepély. In: *Losoncz és Vidéke*, 6. 8. 1899, č. 32, s. 2-3.

Literatúra:

- CSORBA, E. Csilla: Szederinda (Az élő Jókai kultusza). In: KALLA, Zsuzsa (ed.): *Tények és legendák, tárgyak és ereklyék*. Veszprém : Prospektus GM Nyomda, 1994. s. 57-65. ISBN 963-7412-52-2.
- ERDŐDY, Gábor: Revolutionserbe und nationale Selbstbehauptung in Ungarn. In: LANGEWIESCHE, Dieter (ed.): *Die Revolutionen von 1848 in der europäischen Geschichte*. München : Oldenbourg, 2000. ISBN 3-486-64429-7.
- GERGELY, András (ed.): *Magyarország története a 19. században*. Budapest : Osiris kiadó, 2005.
- GERŐ, András: Der Kossuth-Kult. In: FISCHER, Holger (ed.): *Lajos Kossuth (1802 – 1894): Wirken, Rezeption, Kult*. Hamburg : Krämer, 2007. s. 167-194. ISBN 978-3-89622-086-8.
- KÁLNICZKY, Géza: Petőfi Rimaszombatban. Új részletek a költő életéből. In: *Gömörország*, roč. 5, 2004, osobitné číslo, s. 50-52.
- KERÉNYI, Ferenc: A körözölevélből a szoboravatásig a Petőfi-kultusz első korszaka, 1849–1862. In: KALLA, Zsuzsa (ed.): *Kegyelet és irodalom. Kultusztörténeti tanulmányok*. Budapest : PIM, 1997. s. 130-143. ISBN 963-7412-69-7.
- KURHAJCOVÁ, Alicia: Pamäť a oslavys storočníc „génia národa“, „najväčšieho Maďara“ a „mudrcu vlasti“ v mestách Žvolenskej, Novohradskej a Gemersko-malohontskej župy. In: *Historický časopis*, roč. 61, 2013, č. 3. - Bratislava : Historický ústav SAV, 2013. s. 467-485.
- LENDVAI, Paul: *Die Ungarn. Sieger in Niederlagen*. München : C. Bertelsmann Verlag, 1999. 603 s. ISBN 10 3570002187.
- LEVENTE, Samu: Önképzőköri tevékenység a rimaszombati Egyesült Protestáns Gimnáziumban. In: *Gömörország*, roč. 4, 2003, č. 4, s. 18-25.
- MAGYAR, Zoltán: *Halhatatlan és visszatérő hősök. Egy nemzetközi mondatípus Kárpát-Medenci redakció*. Budapest : Akadémiai kiadó, 2001. 284 s. ISBN 963-05-7804-2.
- RATZKY, Rita: Petőfi emlékhelyek a Kárpát – medencében. In: ASZTALOS, István Asztalos – RATZKY, Rita (ed.): *Petőfi emlékhelyek a Kárpát – medencében*. Kiskrös : Petőfi Sándor Társaság, 1996. s. 229-260. ISBN 963-04-6969-3.
- RATZKY, Rita: Petőfi-relikviák – az időben. In: KALLA, Zsuzsa (ed.): *Kegyelet és irodalom. Kultusztörténeti tanulmányok*. Budapest : PIM, 1997. s. 144-151. ISBN 963-7412-69-7.
- SZÖRÉNYI, László: A szabadelvű Vörösmarty. In: *Rubicon*, roč. 9, 1998, č. 3, s. 25-28.
- VÖRÖS, Boldizsár: „*A múltat végképp eltörölni*“? *Történelmi személyiségek a magyarországi szociál demokrata és komunista propagandában 1890 – 1919*. Budapest : MTA Töténettudományi Intézete, 2004. ISBN 963 8312 91 2. ISSN 0238 2180.